

ПОКАЯНИЕТО “КРЪВТА ВОДА НЕ СТАВА”

В ръцете на читателя след повече от три десетилетия “домашен арест” е книга с трудно определяема жанрова характеристика, написана от един необичаен, дори някак си неправдоподобен български поет. Този поет е Венко Марковски - творецът, когото неговият земляк от друга епоха и друго поколение, днешният македонски писател, драматург и публицист Младен Сърбиновски метафорично нарече *“Македонският Фауст”*. Не е лесна за обяснение, преди всичко за днешните млади хора в България и Македония, и съдбата на тази книга с наглед обикновеното, но пределно точно заглавие *“Кръвта вода не става”*. Книга, която не е лишена от идеологически прегрешения, но същевременно е написана с много ерудиция и полемична страст. Книга, която разобличава неверни, арогантни, лъжливи антибългарски и антинаучни конструкции, твърдения, заклинания... Книга, написана с неподправено патриотично чувство, от един, в края на краищата, дълбоко вярващ в комунистическата идея поет и мислител!

“Кръвта вода не става” е дело на поет, обявен, при това съвсем основателно, за революционер. Поет, който е носител на най-високата държавна награда на Народна република България - Димитровската (1969), който е избран за академик от Българската академия на науките и е удостоен от всемогъщата партия-държава с честта на два пъти да види издадени свои “Избрани произведения” - през 1975 г. в два тома (с предговор от акад. Пантелей Зарев), а през 1985-а - в четири обеми и представителни книги голям формат с общ обем над хиляда и петстотин страници. И в крайна сметка написаната от такъв тачен от властта автор книга не се среща с читателя! Още повече че “Кръвта вода не става” е написана още през 1971 г. по поръка на самия Тодор Живков, който в интерес на истината имаше относително обективен поглед по т.нар. македонски въпрос.

Книгата е издадена едва през 1981 г. (!) от издателството на БАН. Какво обаче означава “издадена”, след като фактически тя е само отпечатана, без да се появи по книжарниците. Нещо повече, тази книга дори не е пусната сред партийните структури и среди “за служебно ползване” (имаше през онази епоха и такива исторически изследвания само за специален кръг читатели), а тиражът ѝ е претопен. Пожалените бройки са раздадени на членовете на Политбюро, известно количество е оставено на самия Марковски. И толкова! Както много пъти в историята на България при т.нар. реален социализъм, една книга изведнъж се е оказала неудобна, неподходяща за масовия читател, въобще проблем! Решен в духа на познатите за онази епоха решения, ако си позволим да перифразираме друг израз: *“Няма книга, няма проблем!”* Тиражът е претопен, разбира се, без да се дават особени обяснения. Сигурно и без думи е трябвало да се разбере, че това става в името на “добросъседството”, “социалистическия интернационализъм” и тем подобни клишета на онази за щастие отминала епоха.

И все пак - защо? Нали приблизително по същото време редица български историци публикуват научни монографии, в които подходът не е по-различен? Пак по онова време в българските вестници излизаха статии, които категорично се противопоставяха на опитите да бъде грабена българската история - като се започне от Светите братя Кирил и Методий и се стигне до кощунствения “превод” на Вапцаров на “родния” му “македонски јазик”. Очевидно някой е сметнал, и този някой няма как да не е самият Живков, че истината, дори и казана с могъщия глас на Венко Марковски, може да стои заключена до по-добри времена.

Кой всъщност е Венко Марковски? Съществена част от българската интелигенция през седемдесетте-осемдесетте години на ХХ в. имаше противоречиво, повече или по-малко резервирано отношение към този български поет. Не мога да не спомена, че силата на неговия талант поначало е признавана от всички. Мнението, че неговото перо притежава мощ, близка до онази на Иван Вазов и на големите епически поети на други народи, се споделя както от корифея на т.нар. социалистически реализъм акад. Пантелей Зарев, така и от творци, които ни най-малко не са близки на Марковски, нито пък са почитатели на поезията му. По силата на всемогъщите по онова време политико-идеологически схеми Венко Марковски влиза в неопределимия по своите параметри и нюанси кръг на “партийните поети” от рода на Христо Радевски и Георги Джагаров. От друга страна, колкото и да е част от този “кръг”, все пак в известен смисъл Венко Марковски е и извън него! Защото почти няма да го видим в тогавашните школки учебници, много рядко в характерните за онова време “художествени сценарии” за бележити дати, партийни празници и всевъзможни “културно-масови мероприятия”. Но пък няма селище, в което поетът да не е рецитирал лично своята поезия. Обяснението е просто - най-съкровеният дял от творчеството на иначе щедро признатия поет много често е неудобна тема! Македония, една от най-трагичните теми в българската народна съдба и нашата литература от 1878 г. насам, буди гузни съвести и, което е много по-лошо - слугински рефлексии у българската комунистическа олигархия. Фалшивият демон на “великобългарския национализъм”, изграждан десетилетия наред от същите тези среди, е по-силен от зова на истината.

В годините след 10 ноември 1989 г. с рухването на комунистическите илюзии и кумири Венко Марковски сякаш е на път да бъде забравен. Ако студент филолог се докосне до творбите му, колкото и рядко да става това, то няма да е заради темата “Македония” или въобще заради силно застъпената при Марковски историческа и историко-философска тема. Вероятно причината ще бъде класическият стих, сонетните венци и т.н., и то в теми от рода на “Сонетът в българската поезия” или нещо подобно. Нещо повече, навярно мнозинството от представителите на днешните и бъдещите нови “вълни” в българската поезия, ако имат някаква представа за поета и творчеството му, тя е обща, повърхностна, едностранчива. В Македония нещата пък са още по-объркани, защото там поетът Марковски е преминал целия път от “Осанна!” до “Разпни го!”, дамгосван е с тежки думи (и не само с думи!), осъждан на забвение...

Вениамин Миланов Тошев (5 март 1915 - 7 януари 1988), останал в българската литература с псевдонима Венко Марковски, е роден в Скопие в жестокото време на Първата световна война. Както можем да научим от академичния “Речник на българската литература” (С., 1977, т. II), поетът “произхожда от пролетарско семейство”. Семейството му, независимо от това как ще бъде определено, произлиза от будния стар български град Велес. Големият познавач на македонските българи Коста Църнушанов с право пише за **“железния български дух”** на фамилията, за по-голямата сестра Параскева (свързана с ВМРО), за контакта на едва дванайсетгодишното момче със скритите по тавани и мазета книги на Вазов, Славейков, Яворов, Кирил Христов... Със сборника на мъчениците на българщината братя Миладинови, а и със самите живи народни песни, които бъдещият поет неуморно събира и записва.

Венко Марковски израства като българско чедо (използвам тази дума, молейки читателя да се освободи от милозливото € на пръв поглед звучене!), независимо от това, че заедно със своите връстници трябва да учи в сръбски училища. И ако използвам може би вече анахроничната дума “чедо”, то е, защото ми се иска да подчертая влиянието именно на семейната среда, рода, махалата - “тайната България”, която в онази зловеща за Македония епоха продължава да съществува и е възможно да съществува единствено по такъв начин. Защото в “Южна Сърбия”, както безцеремонно и директно е наречена Македония от сръбските завоеватели, за официалните власти българи категорично няма! Българите, възприемани именно като българи (и като нищо друго!) от

всички възможни чужди владетели, пътешественици, кръстоносци, нашественици, мисионери, журналисти, езиковеди, фолклористи, приятели и врагове (и то в продължение на повече от хиляда години!), категорично и безцеремонно са обявени за “сърби”. Не за неопределени “южни славяни”, нито дори за “македонци”, както е съветвал съвсем доскоро “демиургът” на македонизма Стоян Новакович... Родената “в грях” насилническа държава Югославия именно по отношение на Македония се представя за “законна” наследница на митичното за сръбския шовинизъм “Душаново царство” от средата на XIV в. Онова, което кралска Югославия все пак (или все още...) не може да си позволи спрямо хървати и словенци (да ги превръща в сърби), спрямо македонските българи прилага с чудовищно насилие и кръв, с безпрецедентна по своите мащаби и методи псевдонаучна пропаганда.

В онези зловещи десетилетия окупационните власти на кралска Югославия безпощадно преследват всяка проява на българско самосъзнание в древната българска земя Македония. Личният бунт на младия Венко събужда подозренията на властите и през 1937 г., след като известно време се крие в Белград, той пристига в мечтаната от детството България. Или, както обичат да казват понякога дори и днес по-възрастните хора в Македония, в “Стара България”. Тези хора, които за съжаление с течение на годините си отиват, възприемат своята родна земя като част от България, чувстват я като жива плът от плътта на Майка България. Тук, макар и може би не съвсем на място, ще припомня малко познатия, но показателен факт - известният паметник в центъра на старата българска столица Велико Търново е наречен “Майка България” именно от войничета от Македония, служещи в местния гарнизон през 1941-1944 г.

Още с идването си в София младият поет е забелязан от македонската българска емиграция, а в любимото ѝ списание “Илюстрация Илинден” са отпечатани негови стихове - те са написани както на родния му диалект, така и на литературен български език. Отзивите за творбите на Венко Марковски са ласкави, искрени, добронамерени и убедително поощряват неговия несъмнен талант - **“Нова струя в българската поезия”, “Великденски дар от родината”** и т.н. Особено високо е отличена творбата “Акорди на вечността. Данте Алигиери” (сонетен венец). Не някой друг, а Теодор Траянов (може би най-именитият наш поет през трийсетте години на XX в.!) отбелязва, че **“сонетният венец на младия Венко Марковски е наистина едно голямо поетическо постижение”**. Този успешен дебют е последван от първата книга на младия поет, “Народни бигори” (1938), чийто предговор е написан от акад. Стефан Младенов. Нека за момент дадем думата на големия учен - той обръща внимание на обстоятелството, че след цели две десетилетия жестока окупация **“българското открай време Скопие ни дава един поет, който пише еднакво свободно и на своя роден южноскопско-велешки говор, и на общобългарския литературен език”**.

И някак изведнъж, отново трудно обяснимо за нас, младият българин, надеждата на своите земляци в България, името, посрещнато радушно от българската литературна критика, попада в клопката на македонизма. Както споделя самият Венко Марковски, той сам изпитва върху себе си **“...експеримента как от българин се прави македонец. От Скопие дойдох българин, в София станах македонец...”** Нещо повече, от 1941 г. нататък той сам убеждава стотици, а чрез творчеството си и хиляди македонски българи, че не са българи... Естествено, той заедно с много тогавашни български комунисти бичува “великобългарския империализъм”, “българската буржоазия” и т.н., и т.н. На такива позиции е Венко Марковски в лагера “Еникьой”, където е изпратен като опасен за сигурността на държавата комунистически функционер. Войнстващ македонист е и по време на участието си в комунистическата въоръжена съпротива през 1943-1945 г., както и когато се включва в изграждането на новата югославска република Македония. Години по-късно Венко Марковски има доблестта да търси покаяние и да сподели с горчивина:

*От един народ създадохме ний два народа. От език един направихме езика два.
В името на истината бранехме заблуди. Стар ярем разбивахме. Ковехме нов хо-
мот.*

*На България без жал делехме небосвода. Хвърляхме позор на майка с майчински
слова...*

(“Предания заветни”, песен втора)

Катарзисът на завръщането към корените е труден, противоречив, мъчителен. Независимо че в Скопие е имал високо обществено положение, че е можел да има още по-високо в перспектива, творецът започва да излиза от хипнозата на лъжата. Успехът на “черната магия” на македонизма се е оказал временен. Истинският интелектуалец, пък бил той и комунист (в творчеството си до степен на религиозна екзалтация), дълбоко в себе си не може да приеме бруталния дух, който **“в Повардарие то владей”**. Преследванията, арестите и изтезанията над невинни хора, обвинявани от новата власт, че са “бугараши” и, разбира се, “фашисти”; насилието над истината за исторически събития, процеси, личности... Просветлението за поета настъпва именно чрез словото, езика, азбуката... Диктатът над майчиния език, над нашите букви от страна на емисарите на Белград, срамните сцени около буквите разпръсват мъглата на измамата. Буквата “ъ” (ер голям), за която Марковски се бори в комисията, изработваща “македонска азбука”, е отхвърлена от... ЦК на Югославската комунистическа партия! Не от учени, от езиковеди и писатели, а от партийни комисари, които дори не са “македонци”.

Постепенно творецът изпада в изолация, смелите му сатирични стихове срещу новоизлюпените македонски партийни величия му навличат гнева и отмъщението на режима. Верен на комунистическите си разбирания и идеализъм, Марковски не приема разрива на Тито със Сталин, на Югославия със СССР и другите комунистически държави. Сред тях е и България, което за поета без съмнение е извънредно важно! Съден през 1956 г. от своите доскорошни “другари”, поетът е изпратен за пет години в печално известния концлагер “Голи оток” - зловещо място, което страдалците от времената на Титова Югославия смятат за по-голям ад от хитлеристкия лагер “Дахау”. И това не е преувеличение, защото е било споделено с поета от сърбин, преживял десетина години по-рано ада на “Дахау”. Самият Марковски пише:

Тази няважна земя на чест - сега е стреха на позор нечуван и невидан геноцид.

Година по-късно в престижната мемоарна поредица на Колумбийския университет в Ню Йорк са публикувани спомените на Венко Марковски за “Голи оток” **“Островът на смъртта”**, с което той изненадва неприятно управляващите не само в Македония, но и в България. И все пак, дори и след тези “прегрешения” пред югославския македонски режим Марковски е можел да възстанови високото си обществено положение. Младен Србиновски в споменатата по-горе своя пиеса е пресъздал този момент от биографията на поета в една оригинална сцена - срещата на Марковски с Лазар Колишевски. Със свойственото на своята каста “бащинско” високомерие партийният ръководител заявява:

...Виж, Марковски, ти си наш човек (...) Партията уважава твоето творчество и всичко, което си направил за Македония, но не може да преглътне... та дори и когато става въпрос за големия Венко (...) Имаш и големи грехове, и големи заслуги. Защо продължаваш по старому? (...) От теб се иска открита самокритика за цялостното ти поведение и за вредите, които си нанесъл на партията, на Македония и на социализма (...) Придобиваш статут на държавен поет с всичките привилегии: автомобил, шофьор...

(Младен Сърбиновски.
Македонският Фауст. С., Труд, 1997)

Венко Марковски обаче устоява на изкушението, макар че то със сигурност е могло да го превърне в “патриарх” на македонската литература, още повече че преди лагера (а дори и когато го заклеят като “предател”, “враг” и т.н.) стиховете му владеят сърцата и умовете на младежта. Както докладва на Колишевски една от героините (Активистката) в същата пиеса, *“не можем да отвикнем младите от неговите песни (...), за тях той се е превърнал в мит”*. Но убедеността на властниците, че поетът сам ще разруши мита за себе си и ще поеме отново в “правилната посока”, удрят на камък. Слава Богу, Венко Марковски успява да намери убежище отново в България, а по-нататъшният му житейски път, неговите творчески успехи или провали чакат своите изследователи.

*Към висините пътят с тръне е покрит.
Голготата се храни с мъки и ридания.
Ликът на истината е с лъжи обвит.*

Така започва едно стихотворение на Венко Марковски в книгата “Истината е жестока” (1968).

“Кръвта вода не става” показва Венко Марковски именно в стихията му на борец за истината. Повод за написването на книгата е излизането на тритомната т.нар. *“Историја на македонскиот народ”* (Скопие, 1969). Вероятно някой би запитал дали въобще е уместно днес да се издава книга, която е реакция на нещо, излязло от печат преди повече от три десетилетия? Все пак нали вече сме в XXI век?! При това т.нар. “Историја на македонскиот народ” не е шедевър на историографията, не е дори някакво интересно, увлекателно, предизвикващо дискусии съчинение. Малко ли примери за подобни спорни книги имаме днес, и то буквално на всяка сергия на софийския площад “Славейков”... Нищо подобно, става дума за един скучноват, бездарно написан, пропит от долнопробна пропаганда обзор с претенции за история. Защото въпросната “Историја”, мъдрувана години наред от мастити академици, посредствени местни научни “величия”, заслужили партийни деятели и бивши партизани, наистина е жалка в своите претенции да открива “историската вистина”, безскрупулно манипулирайки фактите.

За съжаление през изминалите повече от три десетилетия македонската историческа наука, да не говорим пък за официозната пропаганда, не са отишли много далеч от заветната “Историја” Не че няма изключения, напротив - в Македония, а и сред македоно-българската емиграция в чужбина все по-ясно се извисяват гласове в защита на истината. Интелектуалци и хора от всякакви възрасти и съсловия мислят и действат в името на общия произход, история и съдба на хората от днешните две държави България и Македония. И, разбира се, за общото ни бъдеще! Раждащото се в Македония, както и у нас, гражданско общество се нуждае от много и много неща, но преди всичко от истината, защото нейният лик действително все още *“е с лъжи обвит”*. През последните десетина години бяха правени различни опити за създаване на легално българско движение в Македония, на дружества за българо-македонско приятелство и т.н., много страсти се разгоряха - нека припомним само трънливия път на сдружението “Радко”. В крайна сметка през пролетта на 2002 г. в Скопие, макар и при пълна медийна изолация, най-накрая бе регистрирано “Сдружение на българите в Македония”. При всичките възможни пречки (за съжаление не само в Македония, но и заради безхаберията на софийските бюрократи) все пак от две години в Македония човек може да си купи водещите български всекидневници “Труд” и “24 часа”, както и още няколко седмични вестници и списания (няколко години преди това, макар и в скромни ма-

щаби, това важеше единствено за вече несъществуващия в. “Континент”) - нещо, което по-рано никой не е можел и да си представи... Пак през последните десет години следването в българските университети стана много популярно в Македония. Естествено, няма езикова и етнопсихологическа бариера, българското висше образование (поне засега...) е на безспорно високо, европейско равнище. Надали това може да бъде обяснено само с “бугарска пропаганда”, ниски такси и тем подобни, както ехидно подмятат отделни журналисти в Скопие. Имал съм и имам студенти от Македония, които са споделяли и с колегите си от България, и с близките им по съдба българчета от Бесарабия, а и с мен онова, което без съмнение е най-важното - тук, в България, те просто не се чувстват в чужбина! И най-вече заради това тези млади хора не се смущават да декларират, че са от български произход. Друга наистина “жива връзка” в българо-македонското сближение е приемането на българско гражданство - както казват в Македония, “държавянство”. Само през 2001 г. близо две хиляди души получиха български паспорти, и то понякога при типични чиновнически пречки, неразбиране, изнервящо протакане в сроковете. Хиляди други чакат българските “пасоши” (паспорти), тъй че тенденцията е ясна. Прав е Венко Марковски, че наистина кръвта вода не става.

Разбира се, би било хубаво “Кръвта вода не става” да ни припомняше какво се е писало някога, когато политическите идеи, културата, образованието, целият живот край Вардар са били дирижирани от Белград, от кралския режим или от Съюза на югославските комунисти. Когато в Скопие са управлявали щедро платени родоотстъпници, карриеристи или, както го е казал в една поема самият поет, “*македонски постогонци*”. Но въпреки че вече едно десетилетие Република Македония е независима, книгата на Венко Марковски за съжаление остава актуална. В македонските медии, официални документи и изявления, особено в учебниците по история и литература са “на въоръжение” абсолютно същите псевдоисторически постановки, антибългарски конструкции, нелепи лъжи!

Нека хвърлим поглед към самата книга. Само един поглед, тъй като тя, както всяка книга, преди всичко трябва да бъде прочетена. И най-вече - да бъде препрочетана, особено от онези, които дълго време са живели със заблуди. “*Истината умира, когато за нея се борят нечестни хора*” - пише Марковски, “...пътят към истината е покрит с колебания (...) други ще стигнат до върха, откъдето ще видят пропастта, към която са вървели.”

След емоционален и историко-философски осмислен увод Венко Марковски се спира на основните тези, застъпени от авторите на “Историја”-та Първият голям въпрос безспорно е: била ли е някога Македония държавно-етническа или национално обособена общност? Отговаряйки, авторът показва солидна начетеност, познаване на средновековни и модерни извори, летописи, документи. За честния и непредубеден наблюдател, независимо от нация, религия, социално-политически възгледи, симпатия или антипатия към българите и България, винаги е било ясно, че Македония е географска област, в която доминира българско население - такава, каквито са Добруджа, Мизия, Тракия. Разбира се, със своите особености, каквито имат и другите български краища.

Следва друг важен въпрос: имат ли българите от Македония своя собствена история? В тази глава В. Марковски прави обширен преглед на историята на днешна Македония през призмата на общобългарското минало, като в някои случаи изказва своето мнение по частно-научни въпроси. Без да е историк по образование, с този обзор поетът не само показва дълбоко познаване на материята, но и оборва конструкциите на съчинителите на “Историја на македонскиот народ”. Критиката на Марковски е аргументирана и безпощадна. Нейните най-ярки акценти са по повод на мястото и ролята на Куберовите (пра)българи, същността на “македонските словени”, т.нар. “Самуилова държава”, поп Богомил и неговото учение, ролята на Българската екзархия в Маке-

дония, същността и високите цели на Вътрешната македоно-одринска революционна организация, Илинденско-Преображенското въстание (1903), езикът на българите в Македония... Изкушавам се все пак да спомена някои нови проучвания, които не само потвърждават размислите на Марковски, но и разширяват знанията ни. През 1996 г. от издадената в Скопие книга на проф. Иван Микулчич “Средновековни градови и твърдини во Македонија” стана ясно, че “словените” се заселват масово във Вардарска Македония едва през IX в. С други думи, когато тук се установява властта на Първото българско царство. Какво излиза? Първо, че ролята на Куберовите българи е много по-значителна, отколкото се предполагаше по-рано; второ, че населяването на днешна Македония от славяно-българския елемент е било възможно благодарение на българската държава! Същата държава, която според скопските капацитети била “завладяла”, едва ли не поробила размислените от нея “македонски словени”. Година по-късно сръбският византолог Сърджан Пириватрич (книгата му “Самуиловата държава” излезе и в превод на български през 2000 г.) още веднъж убедително показва, че царството на Самуил е българско. Разбира се, С. Пириватрич не е първият (нито последният) сериозен учен, който не е съгласен с несъстоятелните тези на историците от Скопие. Не е даже толкова важно и обстоятелството, че авторът е сърбин, че книгата му е получила одобрението на колегите му от Византоложкия институт при Сръбската академия на науките и изкуствата в Белград - емоцията остава на заден план пред сериозния, обективен анализ на историческите свидетелства. Както виждаме, изводът на Марковски, че българите от Македония имат история, която е неразделна част от общата българска история, не е нито негово, нито българско увлечение. Не е и “политика”, както обичат да казват мнозина в Македония, когато се опитват да избягат от разговори за общата ни история. Защото в истината няма никаква “политика”!

Третата глава на книгата, най-голямата по обем, е под мотото *“България е крива, че е жива”*. Това обобщение, направено в духа на народната песенна традиция, синтезира в себе си както анализите и размислите за миналото, така и “личната история” на човека, интелектуалеца и българина Венко Марковски. Четвъртата глава е посветена на българския език като майчин език на македонските българи, като тук авторът е потърсил съдействие от Института по български език при БАН. Ще си позволя да се спра съвсем накратко върху тези две глави заедно, доколкото те са в своеобразно вътрешно единство. Разказът на автора понякога се прелива от едната в другата глава и това е съвсем разбираемо. Така или иначе, тук е сърцевината на цялата книга, защото Венко Марковски съчетава анализа на факти и документи със спомените си на участник във важни, нерядко на практика непознати за широката публика събития. Това обаче не е поглед на мемоарист в обичайния смисъл на думата, а на човек, който осъзнава логиката на историческите процеси, който знае, че борбата за миналото е и борба за бъдещето. Няма да е пресилено, ако се каже, че тези глави сами по себе си притежават ценното достойнство на *исторически извор*. Това се отнася преди всичко за днешните и бъдещите изследователи на историята на Македония след Втората световна война, на съвременната македонска култура и литература. В България проучванията на тази проблематика се броят на пръсти, в Македония пък почти напълно се базират на личната интерпретация на онези, които в най-голяма степен са служили на Белград. От друга страна, тук Марковски проследява не само проявите и процесите на фалшифицирането на историята на македонските българи, на “зомбирането” на няколко поколения с лъжливи внушения (същото, което малко по-горе си позволих да нарека “черната магия” на македонизма), но е и своеобразен обзор на тайната и явната история на *българофобията* в Сърбия, в кралска и Титова Югославия.

Полемичната страст на автора е разбираема. Не би и могло да бъде иначе, когато става дума за наглите лъжи на хора като Михайло Апостолски или Блаже Конески. Както основателно отбелязва Марковски, именно техните писания са показателни *“за облика на хората в редакцията на така наречената “Историја на македонски-*

от народ”. Бих добавил, и на онези, които продължават да повтарят същите неистини и днес. Изкушавам се да продължа мисълта на Марковски - ако такъв през 1969 (и до 1991 г.) е обликът на “скопските историчари” и литературни “корифеи”, ако от М. Апостолски, Б. Конески, Б. Митровски, Т. Ристовски, Ст. Антоляк и т.н. надали е можело да се очаква друго поведение, то не е ли крайно време приемниците им на университетски катедри, във вестници, радио и телевизия да скъсат с насилието над истината? Още повече че “на четири очи” такива колеги нерядко говорят по съвършено друг начин. За жалост това важи дори и за църквата в Македония, чиито свещенослужители няма как да не знаят Божията заповед “Не лъжи!”. Днешният македонизъм вече не е “революционен”, а преди всичко е въпрос на удобство, понякога на издигана в култ “непоносимост към истината”, маскирана с общокултурна и европейска фразеология. В крайна сметка обаче дори и така удобният конформизъм би трябвало да не е безграничен...

Разбира се, не навсякъде Венко Марковски е прав, нито пък е безупречен. Наистина, в критиката си към македонистките фалшификации, при излагането на факти, аргументи и научни становища той е безкомпромисен. Не е така обаче, когато стигнем до идеологията. Става дума за онези страници, в които неведнъж авторът говори за БКП, за “вожда и учителя” на българските комунисти Георги Димитров, за Съветския съюз и т.н., и т.н. Тук ние, хората от други поколения и друго време, трябва да проумеем нещо извънредно важно - ако Венко Марковски е критичен към себе си, ако честно и безпощадно признава собствените си заблуди и грехове, то той не е склонен да признае, може би дори не желае да проумее вината на т.нар. световно комунистическо движение и особено на контролирания от Сталин Коминтерн.

Венко Марковски така и не приема до края на живота си, че за неговата присъда на “Голи оток” роля изиграва и криворазбраият “интернационализъм”. Когато поетът предупреждава писмено Георги Димитров за насаждащия се в Македония антибългаризъм, “вождът” изпраща писмото чрез Сталин до Тито. Погрешната политика на Съветския съюз и ВКП(б) по отношение на т.нар. македонски въпрос се сблъсква с идеалите на комуниста Марковски и резултатът от тази битка не е в полза на поета.

Все пак добрите думи за Тодор Живков са разбираеми - с личната му намеса през 60-те години на Марковски е дадено политическо убежище в България, независимо от нежеланието на тогавашния външен министър Башев. На практика с решението си Живков осигурява възможност на поета да продължи да твори от 1965 до края на живота си (1988). Защото след като се връща в Скопие от “Голи оток”, Венко Марковски няма право да публикува; близките му са преследвани да се откажат от него чрез “Държавен вестник”; всеки, който се изказва по какъвто и да е повод за него, е привикван от тайните служби (печално известната югославска УДБ-а), за да дава обяснения...

На съвременния читател тезата, че е възможно някой да вярва на партията си повече, отколкото на здравия разум, може би звучи непонятно, но спомнете си, че навремето имаше една знаменита, даже знаменателна в абсурдността си идеологема, че Партията (с главно “П”) “*е права, когато съгреши дори*” (Хр. Радевски). За една категория леви интелектуалци, към която без съмнение принадлежи и Венко Марковски, това е императив. И то сакрален императив, сходен с отношението на религиозните мистици към “посланията свише”... Дори и да не разбираме този тип вяра, дори той да провокира у нас емоционален бунт срещу подобен начин на мислене, в случая трябва да се съобразим с него. Иначе няма да разберем нито Венко Марковски, нито Никола Вапцаров, нито много други, които в своето *живо време* са били *живи хора*. И които, както всички живи хора, грешат.

След идването на Венко Марковски в България той и творчеството му се превръщат в част от глобалната битка между Запада и Изтока и по-специално в отношенията меж-

ду България и Югославия. Името му се споменава в срещите на най-високо равнище между Тодор Живков, Леонид Брежнев и Йосип Броз Тито.

Венко Марковски, или “Македонският Фауст”. Фауст, който в крайна сметка се е опълчил срещу могъщия Мефистофел на лъжата и е надделял! Защото българската кръв вода не става... Или, както пише в края на книгата си авторът: *“Тази кръв е съвест и история (...) Старият класичен окупатор безмилостно ограбваше България, но кръвта не можеше да ѝ ограби той. Безмилостно опожаряваха България, но кръвта не може да се опожари. Мощта на тази кръв е истината.”*

Доц. д-р Пламен ПАВЛОВ,
преподавател в Историческия факултет
на Великотърновския университет
“Св. св. Кирил и Методий”,
председател на Държавната агенция
за българите в чужбина (1998-2002)